

כאשר הייתי ילד כבן עשר שנים בא פעם קירקס אל צירנו הקטנה. היום יודע אני שהיה זה קירקס עלוב שבעלובים, שכל כולו לא הכיל אלא זוג מוקיונים, מאלף כלבים אחד, שהוליך עימו גם זוג קופים ודוב קטן העזבר ואוסף את נדבות הצופים בכובע שבפיו, ומשפחת לוליינים, אב ואם ושלוש בנות פעוטות. זוג המוקיונים, הבעל ואשתו, היו כנראה בעלי הקירקס, או מכל מקום מנהליו, שכן עוד בשעות הבוקר, בעוד יתר אנשי הקירקס נוטים את אוהלים בקצה הרחוב, שוטטו השניים ברחובות המעטים והריקים-כמעט של העיר והכריזו בתרועות-חצוצרה ובפיזמון תפל על הנפלאות אשר עינינו עתידות לחזות בקירקסם. משראו שהקהל אשר ברחוב מועט הוא, לא נתבוששו להיכנס גם לבתים ולהציע שם את סחורתם. כיוון שהבעלים והאבות געדרו בשעות אלו מבתיהם, כמדומה שקצרו הצלחה רבה אצל הנשים, שידוע שלהוטות הן מאז ומעולם אחר שעשועים כגון אלה, אפילו בשנות בגרותן כאשר יש בכוחם של לוליינים להעיר בהן רק זכר רדום של חלומות-נעורים מעומעמים ומעורפלים. ואין צורך לומר שגדלה מזו הצלחתם אצלנו, הילדים, הימים, זוכר אני, היו ימי פגרה מלימודים ואנו היינו הראשונים שהשגחנו בבוא התהלוכה אל גבולות העיר ועד-מהרה נתפורנו לבתינו, כדי לסחוט בהפצרות או גם בדמעות את הפרוטות המעטות שנדרשו לקניית כרטיס-הכניסה. למען האמת, לא היה עלינו להיחפו כלל, האוהל אשר הקימו הקירקסנים הנודדים גדול היה כדי להכיל פי-שניים מתושבי העיר כולם. אך אנו פחדנו שמא נחמיץ את ההזדמנות שאינה חוזרת ומבעוד בוקר קנינו את הכרטיסים — אף אם אחת לא יכלה, כמדומה, להקשיח את ליבה ולמנוע מבנה תענוג זה — וציפינו בחרדה מגורה לשעת הפתיחה.

גם אני הייתי בין המקדימים לקנות את הכרטיס. אימנם, לא בנקל עלה לי הדבר. אבא היה בבית בשעה שבאתי לבקש את הכסף, ואף כי סכום פועט היה זה, השהוני תורי זמן רב עד שהסכימו לתיתו לי. מן החדר השני, חדר עבודתו של אבא, שמעתי את שניהם מדברים בעניין, וכמדומני שהפעם היתה זו אמא דווקא שעמדה לצדי והשיבה אחור את טענותיו המפוכחות של אבא בדבר המחסור השורר בביתנו, שאינו מרשה מותרות-מפוקפקות כאלו, או גם בדבר ההשפעה המזיקת אשר עלולה להיות להצגת-קירקס על בעל-דימיון שכמוני. מכל מקום, בקשתי לא הושבה ריקם

ועד-מהרה היה הכרטיס האדום, המודפס באותיות צבעוניות על דף נייר גדול, לחוץ בידי המיוצעת מרוב התרגשות.

כל אותו יום עבר עלי, כעל יתר הילדים שבעיר, בציפייה ובהתגודדות ליד שערי האוהל הגדול ורבי-הקסם. בעיניים קרועות בלענו כל תנועה וצעד של המאשרים אשר בתוך האוהל פנימה, אשר עמלו להציב כהלכה את אביזריהם המופלאים.

היום יודע אני, שגם אותם אביזרים, כמו כל הקירקס כולו, עלובים היו; מניין צלחות עץ, שנועדו ללהטוטיהם של המוקיונים והכלבים; כמה חביות עגלגלות, שרק בשעת ההצגה נתוודע לנו תפקידן; שני זוגות אופניים ואופן גדול אחד, שמשורותיו קשורות לו בתוך חישוקו; כמה תלבושות ססגוניות; ועל כל אלה, הטראפציה — מיתקן נפלא זה של מוטות ועמודים ויתדות ונדנדות וחבלים ורשת, שנועד לשמש כמרכז-המשיכה בהצגה של אחר-הצוהריים. שום פרט לא נעלם מעינינו, ואם כי לא הבינו את שפתם של הלוליינים, שהיו גם עובדי הקירקס ומקימיו, ידענו במהרה את תכלית שימושן של כל אחד מהאביזרים, ומה שלא ידענו, הוספנו בדימונו, שהרקיע למעלה מכל טראפציה שבעולם.

שעה ארוכה לפני תחילת ההצגה כבר היינו נתונים כל-כולנו בתוכה, מלווים בחרדה את קפיצותיהם של הלוליינים מחבל לחבל, עוצרים נשימתנו למראה הקפיצה הכפולה ומחויירים ורועדים לנוכח זינוק-המוות של הילדה הקטנה, המפנה את גבה אל הנדנדה ותופסת בה באצבעות רגליה, בעודה מתהפכת באוויר.

אותו יום לא הלכנו אל בתינו לארוחת-הצוהריים. אפילו אני, שהורי היו מקפידים עימי ביותר בנדון זה, ואף הוזהירוני בצאתי מן הבית שאם לא אבוא בזמן לארוחה לא יניחוני כלל ללכת להצגה, השכחתי מליבי את אזהרתם ואת העונש הצפוי לי, ועמדתי רתוק למקומי ליד האוהל; או, ליתר דיוק, שכוב מתחת לשפת-יריעותיו וצופה אל המתרחש בתוכו.

יותר מכול משכה את ליבי הקטנה שבמשפחת הלוליינים, ילדה כבת גילי, שצמותיה הזהובות היו קשורות לה מעל מצחה, הדקות היטב ברשת סרוגה, שעסקה בתרגיליה על גבי הנדנדות וכאילו לא שעתה כלל אל מבטינו המעריצים. אפשר שראתה אותנו, ילדים בני גילה או מעט קשישים או צעירים ממנה, שענינו נעוצות בה ומלוות בהתפעלות ובחרדה כל תנועה מתנועותיה, שכן, כאשר סיימה לבסוף את תרגיליה, קפצה לקרקע בתנועת-משובה והרכינה ראשה בהשתחויה רבת-חן אל קהל-הצופים הסמוי שבאוהל הריק עדיין מאדם. אך אפשר כמו-כן שגם תנועה זו, דייקנית ומתחננת, לא היתה אלא חלק בלתי-נפרד מן ההכנות לקראת ההצגה. מכל מקום, אלינו, הרבוצים בשפת האוהל, לא היפנתה את מבטיה אפילו פעם אחת. ואני — ואולי לא אני לבדי — לא התבוננתי אלא בה, כבר באותה שעה, עוד לפני שהתחילה ההצגה עצמה, חשתי שנוסף על ההערצה והחרדה שבהן ליוויתי את תנועותיה, החל צובט בליבי משהו אחר, לא ידוע עדי-כה, והיתה זו כנראה הקינאה, פשוטה כמשמעה. כבר באותה שעה חשתי שאיני יכול להסתפק בתפקידו של צופה בלבד ושמבקש אני להיות עימה שם, במרומי הטראפציה, מתהפך כמוה במרומים,

שבעיני — עיניו של ילד — היו נישאים כל-כך מעלי, וטועם איתה את טעם הסכנה. את החדווה הנפלאה שבהפקרות, את ההתגרות הנועזה במוות. לא. אז לא ידעתי, כמובן, להגדיר כראוי מה אני מרגיש, אך ידעתי שאיני רוצה להתבונן בה רק מלמטה למעלה, אלא מבקש להיות עימה. ולא עוד, אלא שלהרגשה זו נתלזז גם רחשים סתומים, שלא יכולתי לכנותם בשם: בת גילי היתה, כאמור, אך קטנת-קומה ממני וצנומה, כאילו מורעבת כל ימיה. מישהו, איני יודע מי, סיפר, אומנם, שבתם של הלולינים היא; אך אני דימיתיה יתומה, שבשחר ילדותה נגנבה מבית-הוריה ונאלצה להתעמל על גבי החבלים והנדנדות כדי למשוך את לבבם של תושבי עיירות וערים אל הצגות הקירקס, שוודאי היה לי כי רק היא לבריה עומדת במרכזן, כשיאן וכתכליתן האחת. ועם שקינאתי בה, שזכתה במה שלא זכיתי אני, גם ריחמתי עליה, שאינה יודעת אהבת אב ודאגת אם ושאוּלי בוכה היא על משכבה בלילות, בגעגועים אל ביתה שלא ידעתי מעודה. וכבר הייתי עימה אף באלה הגעגועים צובטי-הלב, בוז הבכייה בלילות, וכבר ריחמתי על עצמי, ביודעי כי עלי לחלק עימה את גורלה, על קסמיו ומכאוביו גם יחד. לבסוף, הגיעה שעת ההצגה. בהמולה וחיפזון תפסנו את מקומותינו, שלא היו מסומנים, על הספסלים אשר הותקנו מנסרי קורות שהונחו על גבי ארגזים ואבנים, וציפינו לפתיחה.

בתחילה, הופיעו שני המוקיונים, המוכרים לנו עוד משעות הבוקר. שעה ארוכה השמיצו בדיחות, שלא הבינונו את פשרן, אך צחקנו להן יחד עם המבוגרים המעטים שבאו גם הם לחזות בהצגה — אמהות אחדות שהזניחו את משק-ביתן וכמה מבטלני העיר, שהיו פנויים לשעשועים בשעה זו, שבה היו רוב הגברים עסוקים עוד בעבודתם. ההצגה העיקרית נועדה, כמובן, לשעות הערב, לקהל האמיתי, קהל המבוגרים, אך מובטחני שגם הקירקסנים ידעו שצופים נלהבים ונכונים-להיענות כאלה שבאו להצגת אחר-הצוהריים לא יימצאו בין באי הצגת-הלילה. זוג המוקיונים, שבתחילה נראה עגום ביותר, התעודד קמעה למישמע הגבותינו והוסיף בדיחה על בדיחה והעויה על העויה. רגע השימו עצמם כמכים זה את זה, כשהם פותחים בכך פתח לפירושים שונים של הצופים הצעירים, שספק הבינו כי משחק הוא בלבד, ספק לא רצו להבין זאת, ורגע צחקו וגיפפו זה את זה בתנועות פרזות, אשר אף אותן פירשו הצופים הצעירים כרצונם, להוציא את אלה שאמהותיהם היושבות לידם ביקשו להקות את עוקצן הגס של תנועות-המוקיונים בהסברות נבונות משלהן. לאחר מכן הופיע אחד המוקיונים, הגבר שבזוג, בלהטוטים שונים, הידועים לכל באי קירקס שבְעוֹלָם, כגון שהפריח יונים מכובעו, או העלים בשרולז שרשרות ארוכות לאין-סוף של טבעות-זהב, או שנטל את כובעיהם של אחדים מהצופים והפכם לשפנים צלויים מניה-וביה במחבת שבידו, לחרדת בעליהם, וסופם שהחזירים לקדמותם, בניפנוף-מטפחת בלבד, וכן שאר מעשי-כשפים ולהטוטים.

איני יכול לשפוט עתה על טיב להטוטיו של אותו מוקיון, אך זכורני שקצר הצלחה מרובה אצל צופיו הקטנים, עד שנשתכחה מליבם ההופעה העיקרית של ההצגה, לאמור, הופעתה של משפחת הלולינים. בעיניים קרועות ובפיות פעורים

ליוו את להטוטיו וכל־אימת שעשה הפסקה קצרה, היו מפרשים אותם לכאן ולכאן, מנסים להסביר לעצמם מה ראו ואולי גם מנסים להתגונן מפני קסמם הזר והמפחיד קמעה.

אני, מכל מקום, לא הולכתי שולל אחר מעשי־כשפים אלה. ולא מפני שהיה בליבי דבר נגדם, אלא מפני שלא יכולתי לסלק ממנו את הציפייה המגורה להופעתם של הלוליינים, ובראש־וראשונה, כמובן, להופעתה של הלוליינית הקטנה, זהובת־הצמות. גם הצגתם של ששת הכלבים המאולפים לא הסיחה את דעתי מן העיקר. בקוצר רוח חיכיתי שתיתמנה כל ההופעות הללו, שהיו בעיני כהכנות טפלות בלבד, ותגיע שעתה של ההצגה האמיתית.

לבסוף הגיעה גם שעתה הקירקסנים קשרו את הגדנדות אל המוטות הניצבים משני עברי הזירה ומתחו את התבלים אל היתדות, ומיד לאחר שסיימו את מלאכתם, החלו חמשת הלוליינים מטפסים בחבלים ומציגים לפנינו את מעשי־הלהטים שלהם. עד עתה איני יכול לחשוך בתיאורה של התפעמות עזה זו, שהרעידה את כל גופי. הזינוק הנועז, הקפיצה המתהפכת בחלל, הגוף התלוי על אצבע אחת בחבל הדק, נטוי על בלימה, ההפקרות המדהימה שבמעבר המהיר כמיצמוץ־עפעף מנדנדה אחת לשנייה! — הבז לחוקי הכובד, למשיכת האדמה, למורך־ליבם של יושבי הספסלים! — ההתגרות הזאת בסכנת־המוות, הניצחון על הפחד! —

לא, לא אדע לכנות בשם כל אותם רעדי חרדה והערצה שחלפו בי בזה אחר זה, כמכות־הלם של חשמל, מהלומות קצרות ועזות. לא היה לי פנאי לעמוד על טיבן או להסתהות רגע אצל אחת מהן, עד שתהיה לרוגשה ברורה ומוגדרת. בקצב מזורז עשו הלוליינים בלהטוטיהם, שם, במרומי הטראפציה, ובקצב מזורז מזה פעם ליבי לקראת כל תנועת־סיכון וכל תעחת־זינוק שלהם. ומעל לכול, כאמור, לקראת כל אחת מתנועותיה של הילדה הקטנה, הנמוכה והצנומה מכולם, שדימיתי — או שכן היה באמת — שעליה הוטלו התרגילים המסוכנים ביותר. שכן יתר הלוליינים, כמדומה שפעם בפעם העידו עליהם תנועותיהם שעודם כפופים לחוקים הפועלים על בני־תמותה פשוטים. פעם בפעם היו נמשכים מטה, או יורדים לנוח מעט, לפני שימשיכו בלהטיהם. ואילו היא, זהובת הצמות, לא הציבה את כף־רגלה הקטנה על הקרקע אפילו פעם אחת. כל שעת ההצגה היתה מרחפת שם בין הגדנדות, כאילו רק בחלל האוויר מצאה את מקום־חיותה האמיתי. ופעם בפעם היתה מפתיעה את קהל הצופים בתעלול נוסף, נועז ומסוכן מקודמו.

וכמה רחוקה היתה אותה שעה מכל העניינים הפעוטים, המעסיקים מדי יום־ביומו את יתר בני־גילה. כמה רחוקה היתה מחובותיהם ודאגותיהם; מגערות אם או אב בשעת טפסם על ענפי עץ שליד הבית; מנויפת הורים או מורים בשל מעבר מעל לגדר תייל, או אפילו חומת־שיחים, שלא בדרך הסלולה; מזעקת־חרדה של אם בראותה את בנה מתקרב לשפת־בריכה או למרזב של גג.

לא יכולתי שלא לעשות השוואה בינה לביני. אני, שנים מעטות לפני כן, ביצעתי פעם תעלול אחד על מרזבו של גג ביתנו — מידת הסיכון שבו היתה דלה ועלובה, כמובן, לעומת להטוטיה של הילדה — ונותרתי רגע תלוי כשראשי וידי

למטה ורק אצבעות רגלי לבדן תופסות בשפת המרזב. ואולי הייתי מצליח לבצע אז את התרגיל עד תומו, כמו שהצלחתי כבר פעמים אחדות. אלמלא ראיתי אמי באותו רגע וזעקת-הפחדים שלה הפרה את שיווי-משקלי ונחבטתי ארצה. ורק ניסים בלבד הצילוני ממוות. והנה היא ילדה בת-גילי, וכנראה, כך חשבתי, חלשה ממני, מבצעת לעיני כול — גם לעיני הוריה, אם אומנם הוריה הם — תרגילים נעזים פי-כמה ואינה צריכה כלל להתיירא מפני גפרתם או זעקת-פחדם. היפוכו של דבר: חופשיה היא לעשות כרצונה, להתרומם אל על כרצונה, לרחף כציפור-דרור במרומים... אלי, לו יכולתי להיות כמותה!

שעת ההצגה תמה וכל הילדים החלו עוזבים לאיטם את אוהל-הקירקס, כשעל פניהם נסוך הקסם המשכר, שיפוג מליבם עד-מהרה ואולי רק יותיר אחריו שרידים שכוחים בקיפלי-הזיכרון.

ואילו אני, באותה שעה גמלה בי החלטה נמרצה שלא לשוב עוד אל בית הורי, אלא להישאר כאן, בקירקס, ולא עוד כצופה אלא כאחד מבני-ביתו. גמרתי ועשיתי.

בלי שום קושי התחמקתי אל מאחורי הקלעים ומצאתי שם חבית גדולה וריקה, ונכנסתי לתוכה. תוכניתי ברורה היתה לפני: למוחרת היום יעמיסו הקירקסנים את החבית על עגלתם הנודדת — ואף אותי בתוכה. ורק כאשר יגיעו אל תחנתם השנייה, אתגלה לפניהם ואתחנן שיקחוני עימם. והם לא יוכלו לסרב לי.

ביושבי כך, מקופל ברכיים וכפוף ראש בתוך החבית, עלו בי כמדומה רחשים שונים של פחד, ודאגה, וחמלה על הורי המיסכנים, המבקשים אותי בכל מקום ואינם יכולים למצאני. אך כבשתים בליבי. וגם כשירדה החשיכה ובאוהל-הקירקס הודלקו מנורות-הנפט, העטופות נייר צבעוני, לקראת הצגת-הלילה, כבשתי בליבי את פחדי ואת תמלתי, ובאימוץ שיניים — שהתלו נוקשות, מחמת הקור או מחמת קול צעדים קרבים אל מחבואי — החלטתי להישאר במקומי ולא לעזבו, עד שיסעו הקירקסנים אל עיר אחרת ורחוקה, ששוב לא יוכלו להחזירני ממנה אל בית הורי.

ולא זחתי ממקומי גם כאשר החלה הצגת-הלילה. מזווית-עיני יכולתי לראות מדי פעם בפעם את הלוליינים המרחפים בחלל ומדי ראותי את השמלנית הקצרה והתכולה של הילדה זהובת-הצמות, עוד נתחזקה בי החלטתי שלא לעזוב את ממלכת-הקסמים בעד כל הון שבעולם.

ואחר-כך ירדו החשיכה והחלום על הקירקס. כמו ממרחק רב שמעתי את קולות הצופים העוזבים את האוהל ואת קריאותיהם של המוקיונים והלוליינים. כמו ממרחק רב שמעתי המייה חרישית, אשר דימיתי כי המיית-בכי היא, ולא ידעתי אם את בכי אמי אני שומע, בחפשה את בנה האובד, או את בכי הילדה, אשר כתום ההצגה מבקשת לשוב אל בית-הוריה, ורק אינה יודעת היכן הוא ואי הדרך לשם.

עצבות גדולה תקפתני, על שגם אני, כמותה, נותרתי בן בלי בית, הרחק-הרחק מאב ואם, שנידמו לי עתה אוהבים ואהובים כל-כך. עצבות שאין לה שיעור. וחמלה. ופחד. ורעד. ורגע ביקשתי אפילו לקרוא בקול אבא אמא, בדמותי כי אני שומע את

קולם. אך ידעתי כי אני רשאי לעשות זאת צתה, כי אסור לי לבגוד בהחלטתי ובילדה הקטנה אשר למענה מתנסה אני בכל אלה, וכיוצתי שפתי זו אל זו בחחקה, לכל יימלט מהן קול קריאה או יבבה. אילו לפחות ניגשה הילדה הקטנה אלי לנחמני ולומר לי כי מעתה ינעמו חיי שבעתיים מאשר עד כה! — אך היא שכבה במיטתה אשר בקרון-הנדודים ובוודאי כבר נרדמה אחר יגיעת-היום, בפנים שטופי-דמע, ואינה יודעת כלל כי אני כאן, בגללה, למענה...

ומסביבי חשיכה גדולה, אשר מתוכה עלו פתאום, מן המרחק, קולותיהם של אנשים וקול-חריקתם של ארגזים שהוסעו ממקום למקום וחבטותיהן של יריעות שהופלו, וידעתי כי הקירקס עומד לנוע. ועד-מהרה חשתי כי גם אני נישא ממקומי, בתוך החבית, ומורם אל הקרון ומתחיל לנוע עם הקירקס למרחקים לא-גודעים, הרחק כל-כך מבית אבא ואמא. ואחר-כך נעצר המסע ושוב שמעתי קולות של פריקת-המיטען וראיתי איך האהלה מוקם ואיך ניצבים מוטות הטרראפציה, והילדה הקטנה, שכבר גיעורה משנתה, שמעה כנראה את נשימותי חנוקות-הבכי וניגשה אלי ובנטלה את ידי בידה הפעוטה הוליכה אותי אל החבלים המתוחים ודיברה אלי, בתנועות יד וגוף בלבד, כמבטיחה ללמדני את סודות להטוטיה, ואף חיכה אלי, לעודדני מעצבות-געועי ולומר כי אכן טוב יהיה לי כאן, בחיים אלה של נדודים וסכנה.

מאז עברו שנים רבות.

ככל יתר הצופים באותה הצגה, בגרתי גם אני חזר הקירקס נשתכח גם מליבי. רק לפעמים רחוקות, על משכבי בלילות, או בחלום, או כאשר רבו טרדות-החיים מנשוא, היה גיעור בי הזכר ההוא, וצובט את ליבי בנהייה סתומה. היכן הם חיי הנדודים והסכנות, שאין כמותם לחופשי! — היכן הבז לעבודתם של הבריות, הכבולים כל ימיהם לקרקע! משול הייתי אז בעיני למי שהבטיח פעם לעצמו הבטחה נועזת, רבת קסם ואימה, שלא להיכנע לעולם לחובות הפעוטות ולחוקים השגרתיים, ובאז חייו להוכיח לו יום-יום כי לא עמד בהבטחתו. ומשול הייתי בעיני למי שאוצר גנוז זה של הבטחות ושל מישאלות עודנו שמור בליבו — אפילו אם גם עיניו שלו אינה רואה אותו — ועודנו מבקש, בלי דעת נכוחה על מה ולמה, להוציאו יום אחד לאור השמש, בלי לחשוש לדעתם של הבריות ואף לא לדעתו שלו, שנתפכחה ובגרה בניסיונותיה.

אלא, כאמור, רק לעיתים נדירות פקדני הזכר ההוא, ואפילו אז הייתי מגרשו מליבי ויודע כי אך חלום שווא הוא, ששוב אינו נאה לי. והייתי אף אומר בליבי, כי באמת אין חייהם של קירקסנים נודדים יודעים את קסמיה של החירות יותר מחיי או מחיי כל יתר הבריות סביב. היפוכו של דבר: משועבדים הם לאומנותם יותר משאר אומנים, שכן בגללה לא יוכלו לעולם לשבת בית, ליהנות ממנעמי החיים האמיתיים, ולעולם ידעו רק את הנדודים והפרך והסכנות ואת לילות הצינה והבדידות והריחוק מכל נפש אהבת, שאין להם גמול ושילומים.

כל אותם נימוקים נבונים, סופם שהצליחו להניס את זכר הקירקס מליבי, ושוב לא הותר אחריו אלא שובל דק וערטילאי, שריד לאותה נהייה חסרת פשר, שלא גילה ליבי אפילו לפי, כל שכן לאוזניהם של אחרים.

ובשנים שעברו מאז אותה הצגה שבילדות — ראשונה ויחידה בחיי — הקימותי בית, נשאתי אשה והולדתי בנים, אף בחרתי במשלח-יד צנוע ומכובד, שאין עוד כמותו לריחוק ולשוני מאומנותם של קירקסנים; גם דימיתי לראות נחת בעבודתי ולשמוח בחלקי ולשבת לבטח באוהלי הקטן, שאין יריעותיו מסוגלות כלל להכיל חלומות על המראה בחלל.

עד שיום אחד הופיע הקירקס הגדול בעירנו.

הלה לא דמה כלל לאותו קירקס עלוב שמימי הילדות, שזיכרו שוב עלה לפני. הפעם היה זה קירקס אמיתי, שמנה ציבור רב של מוקיונים ומאלפי כלבים וסוסים ופילים ולהטוטרים ולוליינים ואופנוערים והכול אשר לכול, לרבות עשרות עובדים שמחוץ לצוות הקירקסנים.

הידיעות השונות על אודות הקירקס, ממדיו ומספר משתתפיו ועובדיו ואביזריו, מפיו של בני הבכור באו אלי. יום-יום היה חוזר הביתה, בשעות הערב, מיחזע ומשולהב ויגע, ומספר מנפלאות הקירקס, אשר לפי שעה ראהו רק מבחוץ, או בהתגנב, מתחת ליריעות האוהל. ההצגות עצמן לא התחילו עדיין, אך בני, כבן עשר שנים, ידע כל אשר צריך ואפשר היה לדעת על אודות המשתתפים בהן, יחאסם, הפרסים אשר זכו בהם בשנות נדודיהם הרבות, התמחותו המיוחדת של כל מוקיון ולולייק, ואפילו על קשרי-אהבים שלהם גונב לאוזנו שמץ, איני יודע כיצד, שהרי את שפת אנשי הקירקס עצמם לא הבין.

ויום-יום, בבואו כך, גלוי-לב כדרכו ומבלי דעת עוד שאולי צריך הוא להסתיר דבר מפני הוריו, ידעתי שהנה תבוא השעה שבה יבקש מידי כסף ורשות ללכת לקירקס, ואני לא אוכל לסרב לו. משום-מה חיכיתי לשעה זו במתיחות משונה, ברוגז, באיבה סתומה. ידעתי, איפוא, שבני יבקשני ללכת עימו ואני, לא עלה כלל בדעתי לעשות זאת, להשתטות כילד ולבזבז ערב או אחרי-צהריים שלם על הבלי הקירקס. אך כאילו פחדתי מפני הרגע שבו אצטרך לעמוד מול עיניו השואלות ואולי אף להסביר לו מדוע איני רוצה ללכת עימו, וביקשתי כי יחלוף כבר. במשך ימים אחדים שיבשה הציפיה הרגוזה הזאת את כל סדריי-חיי וטירדה אותי מעבודתי וממנוחתי. איזה קוצר-רוח סתום השתלט עלי לדכאני; איזה ניחוש-לב חסר-שחר, שכמותו יחוש אולי אדם לפני אסון.

וסופי, שכאשר היה בני מתחיל לספר באוזני על-אודות הקירקס ואנשיו, הייתי משתיקו בגערה, או שולחו אל שיעוריו, שאין צורך לומר כי הזניחם כליל בימים אלה.

באמת, בושתי בהתנהגותי זו ולאחר כל גערה ונזיפה ששלחתי בבני, הייתי מבקש בסתר-ליבי את סליחתו ואומר לו בחשאי כי יודע אני שאינו אשם כלל. אך כאשר העז ערב אחד לענות על נזיפתי בטענה, בטח גם אתה היית ילד פעם ורצית ללכת לקירקס, נשתתקתי כנדהם, כמו נעץ בי פיגיון, ואשתי, שעדה היתה לחילופי-

הדברים האלה, התבוננה בי כמצודד, כשבת-שחוק קלה של ליגלוג מרחפת על שפתיה. בראותה כי מפנה אני את מבטי אליה, מחקה את חיוכה מפניה ובארשת של חומרה פנתה אל בננו ואמרה, הרי רואה אתה שאבא צריך לעבוד ואתה מבלבל את מוחו בשטויות הקירקס שלך... אך דומה שגם בני, כמוני, הבין שרק מעמידה היא פנים ושבאמת נתון ליבה לו, בענין זה, ולא לי.

עד מה צידדה בזכותו — או ליתר דיוק, בזכות הקירקס — לא הבינותי בעצמי, עד שיום אחד הביאה אשתי אורה אל ביתנו, לפת-ערבית. תחילה, כאשר הודיעתני על כך, לא אמרה אלא שבן-עיר שלה נודמן למקומותינו ומבקשת היא לפגשו ולשאלו על-אודות קרובים ומכרים שרחקה מהם מזה שנים רבות. אך ברגע שנכנסתי לחדר-האורחים וראיתיו יושב לידה, על הספה, ומשוחח עימה, ידעתי, כמובן, מי הוא ומניין בא. גם ביושבו כך כדרך אדם מן היישוב, לבוש חליפה אזרחית רגילה, העידה עליו כל חזונו שאחד מאנשי הקירקס הוא, לוליין או מאלף בעלי-חיים. לאלוהים פתרונים היכן צדה אותו אשתי ואם באמת בן-עירה היה, או שאך תירוץ מצאה לה בספרה זאת. מכל מקום, לא על העיר ההיא דיבר, באותה שעה שעשו לבדם בחדר-האורחים, או גם אחר-כך, בשעת הסעודה, ואל-נכון לא עליה ולא על אנשיה דיבר עם אשתי גם בשעות האחרות, שלא ידעתי מניינן, שבהן בילתה עימו מחוץ לביתנו.

תחילה אמרתי, כי אין זה אלא חשד בלבד, אחד מאותם חשדות נתעבים, הנתקעים כקוצים אלה בבשר החי ושוב אי-אפשר לשלפם משם, עד שהם נרקבים ומרעילים את כל סביבתם בריקבונם. אך לא יכולתי שלא לחשוד בה, כי יוצאת היא לבלות איתו באותן שעות יום, שבהן הייתי אני עסוק בעבודתי, לפרנסת ביתי, שהרי ראיתי כיצד היא בולעת את דבריו בצמא, כחוששת לאבד אף טיפה אחת מסיפוריו התפלים על הרפתקאותיו ומסעיו סביב העולם, כאחד מאנשי הקירקס הנודע.

תמהתי עליה, על אשתי, שכך היא מתלהטת לשמע סיפורים אלה, שסופרו בלשון דלה ומגומגמת ובלי שמץ של דימיון, שרק הוא עושה כל סיפור שבעולם ראוי לשומעו. רציתי אפילו לומר לה שאם להוטה היא כל-כך אחר סיפורים מעין אלה — ואני לא ידעתי זאת עד כה — יכול אני להיטיב לספרם לה מזה הלוליין המגושם וכבד-הפה, שאין כוחו אלא בשריריו, אך בהביטי בה ידעתי כי לא אוכל להסיר את ליבה מאחרי סיפוריו של הלוליין, לא בהבטחות כאלו ואף לא בהפצרות ובתחנונים או בלעג לקוצר-דעתו ועילגות-לשונו. שבייה שבה את ליבה בסיפוריו ובאותה שעה לא היתה עשויה כלל לשעות אלי ואל דברי.

ולשוא אמרתי בליבי כי אך טירוף הוא ויחלוף וכי אשה נבונה היא אשתי ואי-אפשר לה שבאמת תלך שולל אחר דברי-הבאי תפלים כאלה, מפי לוליין צעיר אחד, שמראהו העיד בו כי אחרים ונבונים מהם לא ידע מעודו. לשוא ציוויתי על ליבי להמתין בשלווה עד אשר תחלוף הקדחת המשונה הזאת אשר תקפה את אשתי, זו לה הפעם הראשונה מאז הכרתיה. אומנם, לא חשדתי בה כי הרחיקה לכת עימו גם מעבר להקשבה נלהבת לסיפוריו, אך די היה אף בזה להפר כליל את שלוות-רוחי. וביחוד

רב היה כאבו של העלבון, על שמבכרת היא מין שוטה וחסר־דיעה כזה על פני. ובזכות מה? — רק בזכות היותו איש קירקס, כלומר, מין ארחי־פרחי, בן בלי בית, שאינו יודע כלל את ערכם וטיבם של כל אותם נכסים בני קיימא, שדווקא היא, אשתי, לימדתני במשך שנות נישואיני לבכרם על פני כל הזיות ומגדלים פורחים באוויר. והנה בגדה בי, שמה ללעג את כל מאמצי — שרק בשבילה ולמענה עשיתים כל השנים — ובמחיידי אחד הרסה את הבניין שהקימונו שנינו, על־מנת להיתפס דווקא היא לקסמיו של מגדל־קלפים פורח זה.

ואכן, נתפסה לקסמיו. בתחילה, הביאה את הלוליין לביתנו, שניים או שלושה ערבים כזה אחר זה. והוא, כיוון שחופשי היה לפי־שעה מהופעות, שש על ההזדמנות, והיטב ניכר בו כי מעדן הוא את נפשו הגסה בארוחות הטעימות, שהכינה אשתי לכבודו, אשר ספק אם ידע כמותן מעודו בימי נדודיו, ובכלים הנאים, ובדירה המרווחת והנאה. ואולי שמח גם על קירבתה של אשתי, לאחר שרוב ימי־נדודיו לא טעם בוודאי אלא את אהבה־ביתן של נערות הקירקס הזולות או של יצאניות או של נערות־בוטר נלהבות. מסתבר, איפוא, שהערצתה של אשה נכבדה, קרובה לגיל העמידה, החניפה לגאווה. כל־כך נתגאה ובטח בעצמו, עד שבערב השלישי העז אפילו להציע לאשתי, בנוכחותי, לקחתה אל הקירקס — שהצגותיו לא החלו עדיין — ולהראותו לה, לפני ולפנים. ואשתי נענתה מיד להצעתו ובנשקה אותי לעיניו על לחיי אמרה בקול מתחנן וחנף, הרי אתה רוצה לעבוד, לא כן, אשתדל לחזור מוקדם, אך אל תחכה לי. והלכה.

אין צורך לומר שבאותו ערב לא יכולתי לעשות מאומה. בצעדים רגזים מדדתי את דירתנו הלך ושוב, מבלי דעת אם לחכות לה, או להענישה ולעזוב את הבית על־מנת שלא לשוב. לשווא ייסרתי את עצמי על חשדותי הנתעבים ואמרתי בליבי כי אינה חוטאת כלל בלכתה עם אותו קירקסן לחזות בסיתרי־ממלכתו. לשווא אמרתי, כי רשאית היא להיתפס לסקרנות קלילה זו, שאין בה כל רע, ושגם אותו לוליין אינו גס כל־כך ומטומטם כאשר כיניתיו בליבי, רוגזי לא חלף וכבר הייתי מחבר בדימויני את מכתב הפרידה, פעמים רבות, בנוסחאות שונות ומשונות. פעמים עלה בדעתי נוסח נמלץ, משל אחד מנביאי ישראל המוכיח את צאן מרעיתו, ופעמים נוסח קצר ויבש, מעין, יכולה את להישאר עימו אם רצונך בכך, אני מסתלק לי, או כיוצא באלה מכתבי־פרידה, אשר כולם כאחד נתכוונו להעציבה, להעליבה, לפגוע בה, על שהמירה אותי באחר, פחות ממני.

וכבר הייתי כותב בוודאי אחד ממכתבים אלה וקם ועזב את הבית, אולי על־מנת שלא לחזור, אלמלא הוליכוני רגלי, כמו שלא מדעתי, אל פתח חדר־הילדים שלנו. דלתו היתה פתוחה ובעדה שמעתי את נשימתו השליוה של הבן האחד, הקטן, ואת מילמוליו הטרופים של השני, הבכור. ניגשתי אל מיטתו של זה והיטיתי איזני למילמוליו חסרי־הפשר, שמתוכם יכולתי להבחין רק במלים ספורות, כגון הפיל, או הנדנדה, וידעתי כי אשאר.

שעה ארוכה התבוננתי בפניו, שתחילה היו מעוותים קמעה, כמו מחמת איזו חרדה או התרגשות רבה, ואחר נינוחו פתאום ואור־חיוך נתפרש עליהם במלמלו מתוך שנתו איזה שם, שנשמע באוזני כארונה או אורניה, או שם דומה. לא ידעתי, כמובן, מי היא ארונה זו, אך באהרי רגע עלתה בזיכרוני דמותה של ילדה קטנה, זהובת־צמות, שלפני שנים רבות ביקשתי ללכת אחריה אל קצווי־עולם ולחלוק עימה את חיי הגדודים והסכנות של הקירקס.

כל אותו לילה ישבתי ליד מיטתו של בני ושמרתי את שנתו. מדמה הייתי שנוטל אני חלק בחלומותיו ומבקש הייתי כי ינצרו בליבו, בלא שיאבד מהם מאומה, אם גם לא יוכל להגשימם לעולם.

כל אותו לילה התבוננתי בפני בני, שפעמים היו מתעוותים ופעמים נינוחים, ודימיתי כי יודע אני למה הוא צפוי בשנים אשר תבאנה. גם ידעתי כי לא אוכל למנוע ממנו כל רעה העתידה לקרותו, אך קיוויתי שאוכל, לפחות, לטעת בליבו את התבונה להעריך כערכה את הטובה השמורה לו בעתיד, שרק הוא, במישאלותיו ובחלומותיו ובמעשיו, יגדור אותה כחלקתו האחת בעולמו. וביקשתי, כמו־כן, כי חלום זה על הקירקס יהיה גזור בחלקה הטובה השמורה לו, כהבטחה אשר יבטיח עתה לעצמו בלא־דעת ולא יבגוד בה גם מדעת, בשנות בגרותו, כאשר יבין כי לא יוכל להגשים את חלומו זה בפועל ממש.

ולמוחרת היום נחפזתי ובטרם יספיק הוא לפנות אלי בבקשתו, קניתי שני כרטיסים, ממיטב הכרטיסים, להצגת־הקירקס הראשונה, שנועדה לשעות אחר־הצהריים.

וקצ־רווח, לא פחות מבני, ציפיתי לשעת ההצגה.

בדרכנו שמה חזר בני ותיאר שוב באוזני את ממדיו העצומים של הקירקס ואת עשרות לולייניו ועובדיו ואת זירתו רחבת־הידיים ואת יריעות־אוהלו שנתפרשו על־פני כיכר שגודלה כמעט כגודל כל העיר שבה עברו עלי שנות ילדותי. מתיאוריו הבינותי כי הקירקס אשר אז, בהיותי כבן־גילו, קטן היה ועלוב לעומת זה שבו נחזה עכשיו. אלא שאני, רק באוזן אחת שמעתי את תיאוריו הגלהבים ואוזני השנייה ביקשה לשמוע את קולות הקירקס ההוא, העולים אלי מרחוק. וגם כאשר באנו פנימה לאוהל אמרתי בליבי, שרק ההוא היה גדול ונפלא באמת.

אלא שבאומרי כך, התבוננתי בפני בני וראיתי בעיניו הדולקות ובגוף הרך שהחל מרטט בציפייה, וכאילו שמעתי אף את פעימות ליבו וחשתי פתאום כיצד אני שב ליטול חלק בהתרגשותי כמו שדימיתי ליטול חלק בחלומותיו, בליל אמש.

לאחר שתמה שעתם של המוקיונים ועושי־הלהטים והחיות המרקדות — שגם בעיני לא היתה אלא הקדמה לעיקר — הופיעו הלוליינים, משפחה גדולה, שבאמ־צעיתה עמדה ילדה קטנה זהובת־צמות, שידעתי כי היא־היא שיאה ותכליתה של כל ההצגה כולה.

ואומנם, בשעה שכל הלוליינים היו עולים וקופצים וממריאים ויורדים שוב, רק היא לבדה ריחפה בחלל, במרומי הטראפציה, בלא להציג כלל את כף־רגלה על האדמה אפילו פעם אחת. ובעיני בני ראיתי איך חולפות בליבו כל אותן הרגשות,

שבִּוּדָאֵי לֹא יָדַע לִכְנוֹתָן בְּשֵׁם, וְאֵיךְ נִרְקַמַת בְּלִיבּוֹ הַמְזִימָה לְבְרוּחַ מִן הַבַּיִת וּלְהַצְטַרֵּף אֶל הַנּוֹדְדִים.

יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יִגְשִׁים אֶת מְזִימָתוֹ. אָךְ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פִּילֵלְתִּי כִּי יִטְפַח אוֹתָהּ בְּלִיבּוֹ. עַד שֶׁתְּהִיָּה עֵזָה וּגְדוּלָה וְעַד שֶׁתַּחֲרוֹת אֶת רִישוּמָהּ בַּחַיִּי וְלֹא תִימַחַק לְעוֹלָם. רְצִינָתִי שִׁיזְכוּר כָּל יְמֵיו אֶת הַנְּהִיָּה הַזֹּאת אַחֵר הַיְלָדָה הַמֵּרְחֶפֶת בַּחֲלָל, הַבּוֹה לְחֻקֵּי הַכּוֹבֵד וּמִתְגַּרֵּה בְּסִכְנוֹת וּבְמִוֹת, וְשִׁישְׁמַע גַּם הוּא אֵיךְ הִיא מִתְיַפְחֶת עַל מִשְׁכַּבָּה בְּלִילִית, בַּעֲגוּעִיָּה אֶל בֵּית אַבְא־אַמָּא, שְׁאִינָה יוֹדַעַת הֵיכֵן הוּא וְאֵי הַדֶּרֶךְ אֵלָיו.

וְכִשְׁיִצְאֵנוּ מִהַקִּירְקָס וְהוּא שֵׁם אֶת יָדוֹ הַקְּטָנָה בְּיָדֵי וְעֵינָיו הִבִּיטוּ בִּי, הָאֲמֵנָתִי כִּי מִיִּשְׁאָלוֹתֵי מֵאֵז נִתְקִיִּימוּ עַד תּוֹם וְכִי חוֹרֵר אֲנִי לְבֵיתִי כְּשֶׁכָּל רִיגְשׁוֹת הַצַּעַר וְהַעֲלֹכוֹן שֶׁגִּרְמָה לִּי אֲשֶׁתִּי נִמְחָקוּ וְחִלְפוּ כְּלִיל. וְכִבֵּר סִלְחָתִי לָהּ עַל בְּגִידָתָהּ בִּי וְאִמְרָתִי כִּי שְׁלוֹשְׁתָּנוּ, כָּל אֶחָד עַל פִּי דִרְכוּ, נִשְׁמָר בְּלִיבְנוֹ אֶת זֵכֶר הַחֲלוּם הַנִּפְלָא, הַמְּגַרָה, הַמְּסוּכָן, חֲלוּם הַקִּירְקָס.

כְּשֶׁחֲזַרְנוּ לְבֵיתֵנוּ כִּבֵּר חִיכָתָהּ לָנוּ אֲשֶׁתִּי בְּקוֹצֵר־רוּחַ וּבְדֹאגָה. לֹא שְׁאֵלְתִּי אוֹתָהּ מֵהָ עֵבֶר עָלֶיהָ בְּשַׁעוֹת אֱלֹהִים שֶׁלֹּא רָאִיתִיהָ וְהֵיכֵן הוּא אוֹתוֹ לִוְלִיק, שְׁעִימָה יִצְאָה לְבָלוֹת בְּלִיל־אַמֶּשׁ. בְּאֲמַת, שִׁיעֲרָתִי בְּנַפְשִׁי כִּי מִתְכוֹנֵן הוּא עֵתָה לְהַצְגַת הָעֶרֶב, לְקַפְּיִצוֹתֵינוּ הַנוֹעֲזוֹת בְּמִרוּמֵי הַטְּרַאפְצִיָּה, וְאֵינִן לוֹ פְּנָאֵי עוֹד לְהַשְׁתַּעֲפוֹת בְּשִׁיחָה עִם אָדָם, שְׁגוֹרְלוֹ הוֹעִידוֹ לְהִישָׁאֵר צְמוּד לְאֲדָמָה וְלְחֻקֵּי־מִשְׁיכָתָהּ. אָךְ אִפְשֵׁר כְּמוֹ־כֵן, שֶׁרַק אֲשֶׁתִּי הִיא שְׁגִילָתָהּ בְּתִבּוֹנָתָהּ כִּי אֵינִן לָהּ מֵהָ לְבַקֵּשׁ אֲצִל אֶחָד שְׁכִמוֹתוֹ, בֶּן בְּלִי בֵּית מִיִּסְכָן, הַכְּפוֹת לְאוֹמְנוֹתוֹ הַמִּפְרַכֵּת וְהַמְּסוּכָנָת.

הָאוֹמְנָם תְּבַקֵּשׁ עוֹד פְּעַם לְלַכֵּת שׁוֹלֵל אַחֵר קְסָמֵי אֶחָד כְּמוֹהוּ? — הָאוֹמְנָם יַחֲלוּם עוֹד בְּנֵי לְבְרוּחַ מִבֵּיתוֹ עִם יְלֵדָה לִוְלִינִית זֶהוּבַת־צְמוֹת? — הָאוֹמְנָם אֵיזְכֹּר אֲנוּכִי בַּחֲלוּם הַהוּא וְאוֹתָהּ נְהִיָּה סְתוּמָה תַּחֲזוֹר לְהַטְרִידֵנִי? חוֹשְׁשֵׁנִי שְׁאִינְנִי יוֹדַע.